

SPOREN VAN HERINNERING

PEDAGOGIE EN GESCHIEDENISOVERDRACHT

EEN DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE VAN
VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

OKTOBER - NOVEMBER - DECEMBER 2025

Actualiteit (p. 2)
**POSTKOLONIALE
KUNST**

Auschwitz (p. 6)
**DE REPUBLIEK
KRAKAU**

Uitgediept (p. 8)
**VAN CONGO-VRIJSTAAT
NAAR BELGISCH-CONGO**

Biblio (p. 12)

Vraagstuk (p. 14)
**EEN KOLONIAAL
MISDRIJF**

No comment (p. 18)

Pedagogische fiche (p. 19)

Wist je dit? (p. 20)
**CONCENTRATIEKAMPEN
IN DE KOLONIALE
CONTEXT**

100 jaar geleden (p. 22)

Klasreflectie (p. 24)
**IDENTITEITSKAARTEN
ALS INSTRUMENTEN
VAN DE DOOD**

Varia (p. 26)

KOLONISATIE IN DE 19^e EEUW

**UITGELEZEN?
DEEL MIJ MET ANDEREN**

ACTUALITEIT

HET IN BEELD BRENGEN
VAN KRITIEK EN VRAAGSTELLING

POSTKOLONIALE KUNST

DEEL 2

RENZO MARTENS • THE WHITE CUBUS

In 1973 wordt Renzo Martens geboren in Terneuzen, Nederland. Hij studeert Politieke wetenschappen in Nijmegen en beeldende kunst in Gent en in Amsterdam. In 2010 verblijft hij aan het *International Studio & Curatorial Program* in New York, een toonaangevende non-profit instelling voor hedendaagse kunst, die residenties aanbiedt aan opkomende en *mid-career* kunstenaars en curatoren uit de hele wereld. Renzo Martens

werkt er aan een serie van drie films, waaronder *Episode 3: Enjoy Poverty*, een 90 minuten durende videoregistratie van Martens' tweejarige reis door Congo. In 2013 is hij een van de 16 deelnemers aan het *Yale Fellow Program*, het *signature leadership program* van de Yale-universiteit. De kunstenaar werkt aan een PhD in de kunsten aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Gent.

Renzo Martens is een van de meest controversiële kunstenaars en regisseurs van onze tijd. Hij verkreeg al met een internationale bekendheid in 2008 met zijn documentaire Episode III: Enjoy Poverty. Zijn nieuwste film White Cube bezit alle elementen om ervoor te zorgen dat ook deze documentaire veel stof doet opwaaien. En inderdaad, bij het uitkomen van deze prent, die als het ware een voortzetting is van Enjoy Poverty, haalde Martens onmiddellijk de voorpagina van de New York Times.

RENZOMARTENS.COM

CATPC.ORG

WWW.NPODOC.NL/DOCUMENTAIRES/2021/11/WHITE-CUBE.HTML

Renzo Martens presenteert in *White Cube* zijn jarenlange werk in Congo. In twee gebieden van de Democratische Republiek Congo volgt hij de historische sporen van Unilever waarvan het succesverhaal op de plantages begon met de extractie van palmolie. Hij vertelt hoe de Brits-Nederlandse firma haar laatkoloniale praktijk door middel van *artwashing* (met name het financieren van musea), probeert goed te praten. Het uitgangspunt van Renzo Martens is de evidente onverenigbaarheid van het kritische westerse kunstdiscours met de extreme armoede rond Centraal-Afrikaanse plantages als gevolg van het neokolonialisme. Hij wandelt ironisch door het oerwoud in wit hemd, lederen schoenen en soms met hoed, terwijl de verarmde arbeiders blootvoets, met machetes als gereedschap, leven van het beetje dat de verkrachte natuur hun nog te bieden heeft. De situatie van de arbeiders, die van minder dan een dollar per dag leven, kan nauwelijks meer verschillen van het kunstdiscours en de artistieke problemen in de westerse metropolen. Onder het voorwendsel dat de producties van de kunstenaar onrust veroorzaken tijdens het filmen, worden Martens en zijn ploeg door Unilever van de plantage verdreven. Maar Martens zet zijn werk voort in Leverville – een voormalige plantage die werd opgericht door William Lever, die samen met zijn broer aan de oorsprong lag van het latere Unilever. De lokale arbeiders worden nu expliciet gemotiveerd om kritische kunst te maken, en Martens effent op exemplarische wijze de weg voor de zwarte bevolking van Congo naar de *White Cube*. Martens wordt een facilitator, die samen

met de bewoners van Leverville een artistieke situatie creëert. Er worden bijvoorbeeld kleifiguren gemaakt die de ervaringen van de plantagearbeiders moeten uitdrukken; bijzonder pertinent is de visualisatie van een verkrachting, die tegelijk de persoonlijke ervaring van de maker (Irene Kanga) en een belangrijk historisch moment belichaamt: na de verkrachting van een vrouwelijke plantagearbeider deed er zich in Leverville in 1931 een opstand voor. Martens promoot de artistieke productie van de plantagearbeiders door middel van de *Cercle d'Art des Travailleurs de Plantations de Congo* (CATPC), die hij al in 2014 oprichtte samen met René Ngongo, een Congolese milieuactivist en bioloog. Het beeldhouwwerk van de plantagearbeiders zal naar westerse musea worden gebracht, eerst in de vorm van 3D-prints in chocolade, en vervolgens in het echt. Het grote project dat in de film wordt gedocumenteerd, is uiteindelijk een eigen museum: een *white cube* midden op de plantage, gerealiseerd in samenwerking met de minister van Toerisme. Fondsen worden verkregen door het artistieke werk en de succesvolle marketing ervan. De kijker is getuige van de totstandkoming. We volgen plantagearbeider en kunstenaar Matthieu Kasiama naar New York voor een tentoonstelling waarover *The New York Times* uitgebreid bericht. In het algemene verloop van de film zijn er twee dingen gebeurd: Renzo Martens is geheel naar de achtergrond verdwenen en de ironische, experimentele opstelling van 'kritische kunst' op de plantages heeft plaatsgemaakt voor de concrete schepping van hulpbronnen en financiële middelen.

DE REPUBLIEK KRAKAU

1815-1846

Na drie delingen tussen het Russische, Pruisische en Habsburgse Rijk aan het einde van de 18de eeuw is Polen van de kaart verdwenen. De val van Napoleon en het hertekenen van de Europese grenzen tijdens het Congres van Wenen in 1815 hadden hier eventueel verandering in kunnen brengen, maar de verdelende machten zijn erin geslaagd dit te verhinderen. De beslissingen die genomen worden, resulteren in een situatie die heel gelijkaardig is aan die van de Derde Deling in 1795, vóór de passage van Napoleon. Het overgrote deel, zo'n 80%, van het voormalige Poolse grondgebied wordt het Koninkrijk Polen (ook wel Congres-Polen genoemd). Dit koninkrijk wordt door middel van een persoonlijke unie verbonden aan de Russische tsaar die ook Koning van Polen wordt. In het westen wordt de streek rond Poznań geannexeerd door Pruisen. Gdańsk blijft zijn status van Vrijstaat behouden en ook Krakau en zijn omgeving krijgen de status van Vrijstaat. Deze nieuwe entiteit wordt de Republiek Krakau genoemd. Het oprichten van de Republiek Krakau en het toekennen van haar status als Vrijstaat wordt besloten door de drie verdelende machten van het voormalig

Poolse grondgebied. Hoewel Krakau er sinds de laatste jaren van het bestaan van het Pools-Litouwse Gemenebest op achteruit was gegaan, zien Rusland, Oostenrijk en Pruisen de regio als potentieel strategisch knooppunt voor transport en als centrum voor handel en industrie. Om te voorkomen dat één van hen het grondgebied onder controle krijgt, wordt een politiek compromis gesloten. Zo wordt op 3 mei 1815 de 'Rzeczpospolita Krakowska' ofwel de Republiek Krakau opgericht.

In theorie is het de bedoeling dat de Republiek Krakau neutraal zou zijn. Rusland, Oostenrijk en Pruisen zouden als 'beschermende' machten moeten toezien op deze neutraliteit. In de praktijk mengen ze zich zowel officieel als onofficieel in de republiek om zo hun eigen belangen veilig te stellen. Wat ontstaat is een zogezegde vrije, neutrale republiek die door de Polen wordt gezien als een laatste stukje vrij Polen en door de drie 'beschermende' machten als een tijdelijke constructie die het machts evenwicht tussen hen drie in stand houdt waarop ze elk zo veel mogelijk invloed proberen uit te oefenen in hun eigen voordeel.

De eerste jaren van het bestaan

van de Republiek Krakau worden gekenmerkt door economische groei en politieke stabiliteit. Dit wordt onder andere weerspiegeld in een bevolkingstoename. Waar er in 1815 nog 88 000 inwoners waren, zijn dat er 12 jaar later 120 000. De bevolking bestaat uit stedelijke oligarchen, handelaars, handarbeiders, een grote groep intelligentsia (als gevolg van de aanwezigheid van de universiteit) en joden (die geen politieke rechten hebben). De economie van de Republiek Krakau evolueert vanaf haar oprichting steeds meer in de richting van een handelseconomie. De wetgeving op het gebied van taksen in de vrijstaat stelt dat er geen invoertaksen betaald moeten worden op goederen die ingevoerd worden vanuit de andere delen van het verdeelde Poolse grondgebied. Anderzijds worden op de uitgaande goederen wel uitvoertaksen geheven. Op deze manier wordt de transithandel gestimuleerd en verandert de voormalig eerder agrarische economie steeds meer in een handelseconomie.

De uitvoerende macht in de Republiek Krakau ligt bij de senaat (*Senat Rzeczpospolitej*) en de wetgevende macht bij een parlement van vertegenwoordigers (*Zgromadzenie*).

De 'Republiek Krakau'
Tussen Rusland, Pruisen
en Oostenrijk

madzenie Reprezentantów). In theorie zouden deze organen onafhankelijk moeten kunnen functioneren, maar in de praktijk worden deze zwaar onder druk gezet door de vertegenwoordigers van de drie controlerende machten. Naarmate dat het politieke klimaat onrustiger wordt, gaat deze druk over in echte controle. Zo laten de 'beschermende machten' de verkiezingen van 1827 ongelidig verklaren zodat de conservatieve Wodzicki, die hen gunstig gezind is, Senaatsvoorzitter kan blijven. Enkele jaren later hebben ze deze controle ook institutioneel verankerd. Na de Novemberopstand in Congres-Polen, wordt in 1833 de Conferentie van Residenten geïnstalleerd. Dit nieuwe orgaan bestaat uit commissarissen van de controlerende machten en staat boven het parlement. Op deze manier bezitten Oostenrijk, Rusland en Pruisen controle over de wetgevende macht van de Republiek Krakau.

Ook op het vlak van de uitvoerende macht zijn die 'beschermende' machten aanwezig. Zowel het Oostenrijkse als het Russische leger hebben de Republiek Krakau voor enige tijd bezet als reactie op revolutionaire opflakkingen. Ze proberen zo de politieke rust en hun controle te vrij-

waren, maar ze trekken zich telkens uit het gebied terug. In 1835 hebben de Russische en Oostenrijkse bestuurslui onderling afgesproken dat Oostenrijk de Republiek Krakau definitief mag annexeren bij de eerstvolgende opportuniteit. Wanneer een agent van de tsaar een jaar later vermoord wordt en het Russische, Oostenrijkse en Pruisische leger Krakau bezetten, lijkt dat moment gekomen te zijn. Pruisen verhindert de annexatie omdat ze de economische voordelen die zij aan het bestaan van de Vrijstaat hadden, willen vrijwaren. De legers trekken zich dus terug, maar de Oostenrijkse politiediensten blijven aanwezig voor controle. Doordat de politieke macht volledig bij de Conferentie van Residenten ligt en de controle in handen is van de Oostenrijkse orde-dienst, kunnen we stellen dat de autonomie van de Republiek Krakau ondertussen volledig uitgehouden is.

Toch blijven de Polen, zowel politici van de oppositie als revolutionairen, weerwerk bieden. Deze laatste groep smeedt het plan om in de lente van 1846 simultaan een opstand te laten uitbreken in de drie bezette Poolse delen. Zo ver komt het echter niet. Door verraad kan een groot aantal

opstandelingen opgepakt worden en wordt de grote opstand in de kiem gesmoord. Desondanks breekt er in Krakau in de nacht van 20 op 21 februari 1846 alsnog een opstand uit. Een slechte organisatie en gebrekkige communicatie met de boerenbevolking zorgen er echter voor dat deze mislukt. De Oostenrijkers zien hun kans schoon en op 16 november 1846 incorporeren ze de regio. Dit betekent het definitieve einde van de Republiek Krakau. ■

Line Maes
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Bronnen

Paweł Cichoń, *The Free City of Kraków in the Regional Security Policies of its Neighbouring States*. 2019, *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*, 12 (4), 523-535, <https://doi.org/10.4467/20844131KS.19.025.11643>

Andrzej Dziadzio, Mateusz Mataniak, en Piotr Michalik Dziadzio, *The French Civil Code in the Free City of Kraków (1815-1846)*. 2025, Brill/Nijhof. <https://doi.org/10.1163/9789004688742>

Idesbald Goddeeris en Louis Vos, *Een geschiedenis van Polen: de strijd van de witte adelaar* (3^e druk). 2011, Acco.

VAN CONGO-VRIJSTAAT NAAR BELGISCH-CONGO

EEN HISTORISCHE TRANSFORMATIE

De Congo-Vrijstaat ontstond uit de Berlijnse Conferentie van 1884-1885, waarop Europese mogendheden Afrika onder elkaar verdeelden. Koning Leopold II van België verwierf dit immense gebied niet als Belgische kolonie, maar als zijn persoonlijk bezit. Deze uitzonderlijke constructie maakte van Congo-Vrijstaat een unicum in de koloniale geschiedenis: een privékolonie van een individuele monarch, 77 maal groter dan België, met Leopold als absolute heerser. Het regime van de Congo-Vrijstaat kenmerkte zich door een meedogenloze uitbuiting gericht op maximale winstextractie. Het systeem draaide voornamelijk om de ivoorhandel en later om rubber, waarvan de vraag explosief toenam door de industrialisatie en de opkomst van de automobiellindustrie. Leopold II installeerde een regime van dwangarbeid waarbij de inheemse bevolking verplicht werd rubber te verzamelen onder dreiging van extreem geweld.

De Congo-Vrijstaat (1885-1908): persoonlijk imperium van koning Leopold II

De administratie was minimaal en vooral gericht op controle en extractie. De *Force Publique*, een privéleger bestaande uit Afrikaanse soldaten onder Belgisch bevel, handhaafde de orde met bruto geweld. Het beruchte systeem van quota leidde tot verschrikkelijke straffen: dorpen die hun quota niet haalden werden gebrandschat, vrouwen werden gegijzeld en handen werden afgehakt als bewijs van gedode opstandelingen of als strafmaatregel. Deze praktijken, in combinatie met ziektes, hongersnoden door verwaarlozing van voedselproductie, en geweld, leidden tot een demografische catastrofe waarbij mogelijk miljoenen Congolezen omkwamen, maar waar het hier geenszins om een geplande genocide gaat.¹

De internationale verontwaardiging groeide geleidelijk. Missionarissen, journalisten zoals Edmund Morel (1873-1924), en diplomaten zoals Roger Casement (1864-1916) documenteerden de gruwelen. De *Congo Reform Association* mobiliseerde de publieke opinie in Europa en Amerika. Schrijver Joseph Conrad (1857-1924) verwerkte zijn ervaringen in het iconische *Heart of Darkness*. De druk op Leopold II werd zo groot dat hij gedwongen werd het gebied over te dragen.

De overgang in 1908: van privé-bezit naar koloniale staat

In 1908 droeg Leopold II, na jarenlange internationale druk en diplomatieke onderhandelingen, de Congo-Vrijstaat over aan de Belgische staat. Deze overdracht was geen plotselinge revolutie maar een gecontroleerde transitie waarbij Leopold een aanzien-

lijke financiële compensatie ontving en veel documenten uit zijn regime werden vernietigd, waardoor de volledige waarheid over zijn bewind deels verloren ging. De Belgische regering nam het bestuur over met de belofte van hervormingen. De Koloniale Akte van 1908 vormde de juridische basis voor Belgisch-Congo en beëindigde formeel het ergste geweld van het Leopold-tijdperk. De nieuwe kolonie kreeg een meer conventionele koloniale structuur met een gouverneur-generaal, die aangesteld werd door de Belgische koning maar die verantwoording moest afleggen aan het Belgische parlement.

Belgisch-Congo (1908-1960): kenmerken van een paternalistische kolonie

Belgisch-Congo ontwikkelde zich tot een kolonie met zeer specifieke kenmerken die het onder-

scheidde van andere Afrikaanse kolonies. Het systeem wordt vaak getypeerd als 'paternalistisch kolonialisme' - een benadering waarbij de kolonisator zich opstelde als welwillende vader die de 'kinderlijke' Afrikanen moest opvoeden en beschermen. Het bestuur was sterk gecentraliseerd vanuit Boma, later Leopoldstad (Kinshasa). De gouverneur-generaal had uitgebreide macht en werd bijgestaan door een bureaucratisch apparaat dat veel groter was dan in de Congo-Vrijstaat. De kolonie werd verdeeld in provincies, districten en territoria, elk met een Belgisch bestuur. Belangrijk was het systeem van indirect bestuur waarbij traditionele chiefs werden geïncorporeerd in het koloniale systeem, zij het in een ondergeschikte rol. Belgisch-Congo werd gekenmerkt door een unieke samenwerking tussen drie machtsblokken: de staat, de Katholieke Kerk en grote private ondernemingen. Deze 'driedelige alliantie' was kenmerkend voor het Belgische koloniale model. De Katholieke Kerk kreeg een monopoliepositie in het onderwijs en droeg bij aan de 'civiliserende missie'. Missieposten verspreidden zich over het hele land en vormden naast religieuze centra ook plaatsen voor onderwijs en gezondheidszorg. Deze nauwe band tussen kerk en staat was intensiever dan in de meeste andere kolonies. Grote ondernemingen zoals de *Union Minière du Haut-Katanga* exploiteerden de rijke minerale grondstoffen. Deze bedrijven ontwikkelden niet alleen mijnen, maar creëerden complete infrastructuur met spoorwegen, haven, werkerskolonies en sociale voorzieningen voor hun Afrikaanse arbeiders.

Een illustratie van het koloniale repressieve systeem: Congolezen dienen een lijfstraf toe met de *chicotte* (een gevlochten zweep, meestal uit nijlpaardleer) aan een lotgenoot

© Publiek domein

Economische uitbuiting en ontwikkeling

De economie van Belgisch-Congo was georiënteerd op grondstofextractie voor de Belgische en internationale markten. Koper, diamanten, goud, uranium, palmolie, katoen en later rubber werden op grote schaal geëxploiteerd. Katanga werd een van de rijkste mijngebieden ter wereld. Ondanks de uitbuiting investeerde België meer in infrastructuur dan de meeste andere koloniale mogendheden in Afrika. Er ontstond een relatief uitgebreid netwerk van spoorwegen, wegen en rivierverbindingen. Steden als Leopoldville (Kinshasa), Elizabethville (Lubumbashi) en Stanleyville (Kisangani) werden moderne koloniale centra met ziekenhuizen, scholen en administratieve gebouwen. Het paternalistische systeem creëerde een Congolese arbeidersklasse met een betere levensstandaard dan in veel andere kolonies, maar deze voorzieningen dienden primair de economische efficiëntie en waren strikt gecontroleerd. De arbeiders in de bedrijfskolonies genoten huisvesting, medische zorg en scholing voor hun kinderen, maar waren volledig afhankelijk van hun werkgever en hadden geen politieke rechten.

Het onderwijssysteem

Het onderwijssysteem in Belgisch-Congo was wellicht het meest ontwikkelde in sub-Sahara Afrika, maar tegelijk zeer beperkend. Het primaire onderwijs was wijdverspreid dankzij de missies, en de alfabetiseringsgraad was relatief hoog. Dit onderscheidde Congo van kolonies als Frans-Equatoriaal-Afrika of Portugees Angola. Hoger onderwijs was echter praktisch onbestaand. De Belgische doctrine hield in dat Congolezen eerst een brede basis moesten hebben voordat enkelen toegang kregen tot universitair onderwijs. Er was geen Congolese universiteit tot Lovanium, de eerste universiteit in Congo, in 1954 opgericht werd. Dit beleid creëerde een breed geschoolde bevolking op basisniveau maar een dramatisch gebrek aan hoogopgeleide elites bij de onafhankelijkheid - een cruciaal verschil met Britse of Franse kolonies waar inheemse elites wel universitaire opleidingen konden volgen.

Raciale segregatie en sociale controle

Belgisch-Congo kende een strikte raciale segregatie. Europese wijken in de steden waren fysiek gescheiden van Afrikaanse wijken door bufferzones. Congolezen

Cartoon uit de Luikse weekkrant *Le Frondeur* van 20 december 1884, met de Duitse keizer Wilhelm I aan de rechterkant, een gekroonde beer (het Russische rijk) aan de linkerkant en met koning Leopold II in het midden, die een pompoen uitsnijdt (die Congo vertegenwoordigt) op de Conferentie van Berlijn van 1884

A QUAND LE RÉVEILLON DES PEUPLES ?

© Publiek domein

hadden pasjes nodig om zich te verplaatsen en konden na bepaalde uren niet in Europese wijken komen. Het systeem van de *évolués* (ontwikkelden) was typisch voor Belgisch-Congo. Congolezen die bepaalde normen van 'beschaving' bereikten, konden een speciale status krijgen met iets meer rechten, maar deze groep bleef zeer beperkt en kreeg nooit politieke rechten vergelijkbaar met de assimilatiepolitiek in Franse kolonies. In tegenstelling tot Britse kolonies met hun systeem van *indirect rule*, dat lokale leiders enige autonomie gaf, of Franse kolonies waar geassimileerde Afrikanen vertegenwoordiging konden krijgen in Parijs, sloot België Congolezen volledig uit van politieke participatie tot de late jaren 1950. Er waren geen verkiezingen en geen inheemse vertegenwoordiging, en politieke partijen waren niet toegestaan tot zeer kort voor de onafhankelijkheid. Deze politieke uitsluiting was bedoeld om stabiliteit te waarborgen maar bleek desastreus. Toen België in 1959-1960 plotseling besloot tot onafhankelijkheid over te gaan onder druk van nationalistische bewegingen en het veranderende internationale klimaat, was Congo dramatisch onvoorbereid. Er waren amper Congolese academici, bestuurders hadden geen

politieke ervaring en er waren geen leiders voorbereid voor staatsbestuur.

Vergelijking met andere Afrikaanse kolonies

Britse kolonies zoals Nigeria, Ghana of Kenia kenden meer indirecte bestuursvormen waarbij traditionele structuren sterker behouden bleven. Britse universiteiten stonden open voor Afrikaanse studenten, en er ontstonden eerder inheemse politieke bewegingen. Het Britse systeem was pragmatischer en bereidde kolonies geleidelijker voor op zelfbestuur, hoewel ook daar uitbuiting en discriminatie centraal stonden. Het Franse assimilatiemodel bood aan een kleine elite van 'geëvolueerden' theoretisch gelijke rechten en Frans burgerschap. Afrikanen konden naar Franse universiteiten en zelfs zetelen in het Franse parlement.

Belgisch-Congo kende geen vergelijkbare assimilatiemogelijkheden. Anderzijds was de Franse uitbuiting in gebieden als Frans-Equatoriaal-Afrika zeer hard, en het dwangarbeidssysteem bleef er langer bestaan dan in Belgisch-Congo na 1908.

Portugees Angola en Mozambique kenden een nog hardere uitbuiting en minder investeringen in infrastructuur en onderwijs dan Belgisch-Congo. De Portugese dictatuur hield vast aan zijn kolonies tot de jaren 1970, veel langer dan België. In vergelijking was het onderwijs- en gezondheidssysteem in Belgisch-Congo dan weer beter ontwikkeld.

Unieke aspecten van Belgisch-Congo

Belgisch-Congo was uniek door de combinatie van relatief goede materiele voorzieningen op basaal niveau (onderwijs, gezond-

Propagandakalender voor 1909 van de Leuvense katholieke jongerenverenigingen Sint-Albertus Patroonschap en Kring van Jonge Werklieden. De plannen voor de kersverse Belgische kolonie staan erop afgebeeld

heid verworven, maar van een economische autonomie was er geen sprake.

De overgang van Congo-Vrijstaat naar Belgisch-Congo vertegenwoordigt de evolutie van bruut privaat-kapitalistisch imperialisme naar een meer georganiseerd, paternalistisch koloniaal systeem dat zichzelf legitimeerde door beschaving en ontwikkeling te beloven, maar uiteindelijk bleef wat het was: een systeem van uitbuiting en onderdrukking dat miljoenen Congolezen hun vrijheid, rijkdommen en ontwikkelingskansen ontnomen heeft. ■

Frédéric Crahay

Vzw Auschwitz in Gedachtenis

heidszorg, arbeidsomstandigheden in bedrijfskolonies) met totale politieke uitsluiting en ontbreken van hoger onderwijs. Deze paradox creëerde een bevolking met basisvaardigheden, maar zonder leiders of kaders voor zelfbestuur. De rol van de Katholieke Kerk was ook dominanter dan in andere kolonies. De nauwe samenwerking tussen staat, Kerk en bedrijfsleven in het paternalistische model was distinctief. Ook de extreme rijkdom aan grondstoffen maakte Congo strategisch belangrijker dan de meeste andere kolonies.²

De erfenis en de weg naar onafhankelijkheid

De snelle dekolonisatie in 1960 was chaotisch. België gaf Congo onafhankelijkheid zonder adequate voorbereiding na amper enkele jaren van beperkte politieke hervormingen. Het land had bij onafhankelijkheid slechts 30

universitair opgeleide Congolezen. Zo had slechts 0,1% van de Congolese bevolking in 1960 toegang tot hogere studies, wat vier keer minder was dan het Afrikaanse gemiddelde.³ Deze erfenis van paternalisme zonder politieke voorbereiding droeg bij aan de instabiliteit die volgde: de Congocrisis tussen 1960 en 1965 met daarin de afscheiding van Katanga (tussen 1960 en 1963) en de uiteindelijke machtsovername van kolonel Mobutu Sese Seko (1930-1997) in 1965. De materiële infrastructuur die België achterliet verviel snel zonder onderhoud en investeringen. De sociale structuren waren te zeer gebouwd op koloniale controle en konden niet dienen als basis voor een onafhankelijke natie. Het gebrek aan een voorbereide elite en democratische tradities blijft Congo tot op heden plagen. Overigens was nu wel de politieke onafhankelijk-

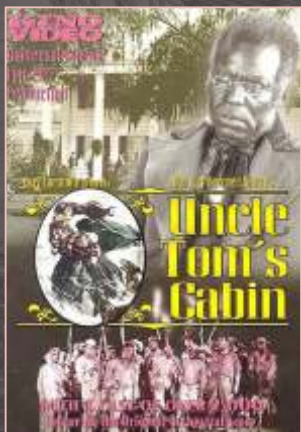
(1) Verbeeck, Georgi, "Vond er in de Onafhankelijke Congostaat een genocide plaats?", in: Idesbald Goddeeris, Amandine Lauro en Guy Vanthemsche (eds.), *Koloniaal Congo. Een geschiedenis in vragen*, Kalmthout: Polis, 2020 p. 47-63.

(2) Stengers, Jean, *Congo, Mythes et réalités*, Parijs-Louvain-la-Neuve: Duculot, 2005, 1989, 317 p.

(3) Depaepe, Marc en Van Rompaey, Lies, *In het teken van de bevoogding: de educatieve actie in Belgisch-Kongo (1908-1960)*, Antwerpen: Garant, 1995, 254 p.

UNCLE TOM'S CABIN

De negentiende eeuw is de periode van de menselijke geschiedenis waarin kolonialisme het meest voorkomt. Gedurende deze periode werd het in Europa gekenmerkt als een 'beschavingsproject' dat verlichting zou brengen aan minder ontwikkelde delen van de wereld en hun zogenaamd 'achtergebleven' volkeren. Een dergelijk discours is gebaseerd op racistische veronderstellingen over de 'superioriteit' van Europa en vaak gemaskeerd economisch opportunisme. De meeste uitingen ervan hebben geleid tot economische uitbuiting. Zowel bij ons in de lage landen als over de grote plas, ontstaat ontstentenis over kolonisatie en de gevolgen ervan. Twee romans, geschreven tijdens deze woelige periode, zullen eeuwige klassiekers worden: Max Havelaar van Multatuli en Uncle Tom's Cabin van Harriet Beecher Stowe.

Tijdens het koloniale tijdperk verdiepte de Afro-Amerikaanse literatuur heeft zich in de slavernij en de zwarte immigratie. Vervolgens behandelde de *Harlem Renaissance* dit onderwerp, dat in die tijd een sluimerend thema was onder de postkoloniale schrijvers. Het slavernijstelsel was wijdverbreid in Amerika en veel mensen migreerden daarheen tijdens het kolonialisme. **Harriet Beecher Stowe** was een grote romanschrijfster die deze slavernijkwessies behandelde in haar roman **Uncle Tom's Cabin** of **Life Among the Lowly** (1851-1852): Stowe gelooft dat zwarten voldoende aangeboren vermogen hebben om als gelijke burgers in een vrije samenleving te dienen. De personages in haar roman vertegenwoordigen alle slaven die in Amerika leefden. Stowe gaf de ellendige omstandigheden van de slaven in Amerika helder weer. Veel critici

hebben deze roman bekritiseerd vanwege een 'verkeerde voorstelling' van de slavernij van de zwarten. Vandaag de dag is *Uncle Tom's Cabin*, hoewel nog steeds controversieel, net zo belangrijk voor de Amerikaanse literaire canon als de werken van de blanke mannen die deze zo lang hebben gedomineerd. *Uncle Tom's Cabin* beschrijft slavernij als een vaak wrede instelling, waarin slaven werden geslagen, mishandeld, uitgehongerd, seksueel misbruikt en zelfs vermoord. De hoofdpersoon van deze roman, Uncle Tom, is een slaaf van Arthur Shelby, die hem goed behandelt, maar later besluit om hem, samen met de jongen Harry, te verkopen omdat hij in de schulden zit. Eliza, de moeder van Harry, vlucht naar Virginia met het kind, waar Georges, de vader van Harry, ook op een plantage werkt. Tom wordt verkocht aan Simon Legree, die

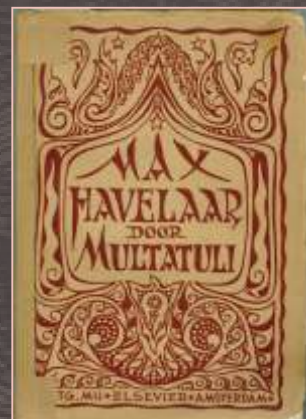
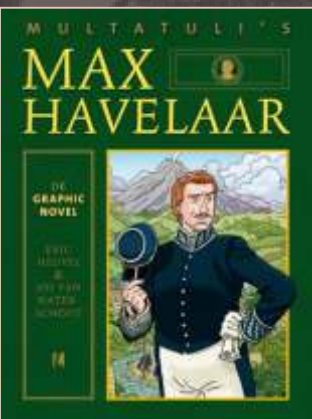
hem zeer hard en wreed behandelt. Oom Tom vertegenwoordigt die slaven en gekoloniseerde mensen die hadden aanvaard dat ze geboren waren om slaaf te zijn en dat ze geschapen waren om te leven in de omstandigheden waarin ze gedwongen werden te leven. Hij accepteert de slavernij met gevouwen handen en doet alles wat zijn eigenaars hem opdragen. Bijgevolg werd Stowe's representatie van oom Tom als de 'goede' slaaf, de maatstaf die de productie van alle toekomstige slavenverhalen, geschreven door zowel zwarten als blanken, regelde. Stowe heeft, met de gegevens van tijdperk, geprobeerd om in de hele roman een realistisch beeld te schetsen. *Uncle Tom's Cabin* werd vele keren heruitgegeven, in vele talen vertaald, verscheen in *Graphic novels* en in verschillende versies op het grote en kleine scherm.

"Ik ben makelaar in koffi, en woon op de Lauriergracht" Zo luidt de befaamde eerste zin van de roman **Max Havelaar** van **Multatuli** die in 1860 verscheen, die door de jaren veelvuldig werd herdrukt, ook in *Graphic novels* verscheen en die in meer dan 140 talen werd vertaald en meermaals werd verfilmd. De makelaar in koffie, Batavus Droogstoppel, is de belichaming van de godvruchtige huichelaar, een benepen maar hoogdravende femelaar die het eigen profijt laat voorgaan op het welzijn van de medemens. Hij heeft een afkeer van literatuur omdat verhalen onwaarheden zouden bevatten en de dichtelijke verwoording ongewenste emoties kan opwekken. Zijn enige boek is de Bijbel, maar ook uit het woord van God haalt hij zijn voordeel. Wanneer een verarmde schoolvriend die bij gebrek aan een jas een sjaal heeft omgeslagen, een pak met teksten achterlaat met de vraag of Droogstoppel hem met de uitgave van een boek kan helpen (om zo enig inkomen te verwerven), komt dat ongelegen. Batavus Droogstoppel schuwt immers de armen. Maar wanneer hij de diverse

artikelen van het 'Pak van Sjaalman' doorneemt, gaat hij er met zijn handelsgeest van uit dat hij zich met de geschriften kan verrijken en zet hij een stagiair, Ernest Stern, aan het werk om de teksten te bewerken. Stern wordt een van de vertellers van de roman, en de toehoorders (de familie Rosemeyers) raken danig onder de indruk van de verhalen. Sjaalman, eigenlijk Max Havelaar, is het hoofdpersonage en de tegenpool van Batavus Droogstoppel. Hij is oprecht, medelevend en genereus en verdraagt geen onrecht. Met zijn licht ontvlambare gemoed en zijn levendige verbeelding doet hij aan Don Quichot denken. Havelaar is assistent-resident in Lebak, een gemeente in de Javaanse provincie Bantam. Na een aanklacht tegen de uitbuiting en de rechteloosheid van de Javanen krijgt hij 'eervol ontslag'. Zijn lotgevallen zijn gebaseerd op de belevenissen van Eduard Douwes Dekker, die met zijn boek als klokkenluider optrad. De aanklacht tegen het koloniale stelsel, met de beschrijving van het onrecht en de armoede die er het gevolg van waren, lokte meteen bij de verschijning van het boek heftige

reacties uit. Men verweet de schrijver een gebrek aan vaderlandsliefde en ontkende de gelijkwaardigheid van de inlanders of hun armzalige toestand. Maar ook de vorm van de roman, een raamvertelling met allerlei geestige uitweidingen en ingebedde verhalen, werd bevreemdend gevonden. Men miste een duidelijke verhaallijn en een plot, maar geen lezer die niet onder de indruk was van de meesterlijke verwoording. De toespraak tot de hoofden van Lebak en het liefdesverhaal van Saïdjah en Adinda waren illustratief voor de wantoestanden in Nederlands-Indië, maar het was door de inwerking van de literatuur dat er ook een emotionele betrokkenheid ontstond. Tegen de tijd dat de schrijver Multatuli (wat 'ik heb veel gedragen' betekent) aan het slot van de roman het verhaal van Stern overneemt, met een oproep tot Koning Willem III om zich om het lot van de Javanen te bekommeren en hen een menswaardig bestaan te garanderen, heeft de lezer zich ingeleefd in een geëngageerde roman, die vanwege de derdewereldproblematiek erg actueel blijft.

© Alle beelden op deze pagina's behoren tot het publieke domein

EEN KOLONIAAL MISDRIJF

De genocide tegen de Herero en Nama

De genocide tegen de Herero en Nama (ook Namibische genocide genoemd) in het huidige Namibië, van 1904 tot en met 1908, vormt een van de donkerste hoofdstukken uit de Europese koloniale geschiedenis. Deze systematische uitroeiing van inheemse volkeren door het Duitse Keizerrijk wordt tegenwoordig erkend als de eerste genocide van de twintigste eeuw en illustreert op gruwelijke wijze de gewelddadige logica van het koloniaal project.

Koloniaal Duits-Zuidwest-Afrika

In 1884 vestigde Duitsland (het tweede Duitse keizerrijk) zijn gezag over het gebied dat toen Duits-Zuidwest-Afrika werd genoemd. De kolonisatie volgde het vertrouwde patroon van Europese imperialistische expansie: economische exploitatie gemaskeerd als beschavingsmissie. Duitse handelaren, missionarissen en kolonisten stroomden het gebied binnen, gedreven door honger naar land, vee en minerale rijkdommen. Voor de Herero en Nama, pastorale volkeren die al eeuwenlang deze streken bewoonden, betekende dit het begin van systematische onteigening.

De koloniale politiek was erop gericht de inheemse bevolking te onderwerpen aan Duitse economische belangen. Door een reeks ongelijke verdragen en pure machtsuitoefening werden de Herero en Nama geleidelijk van

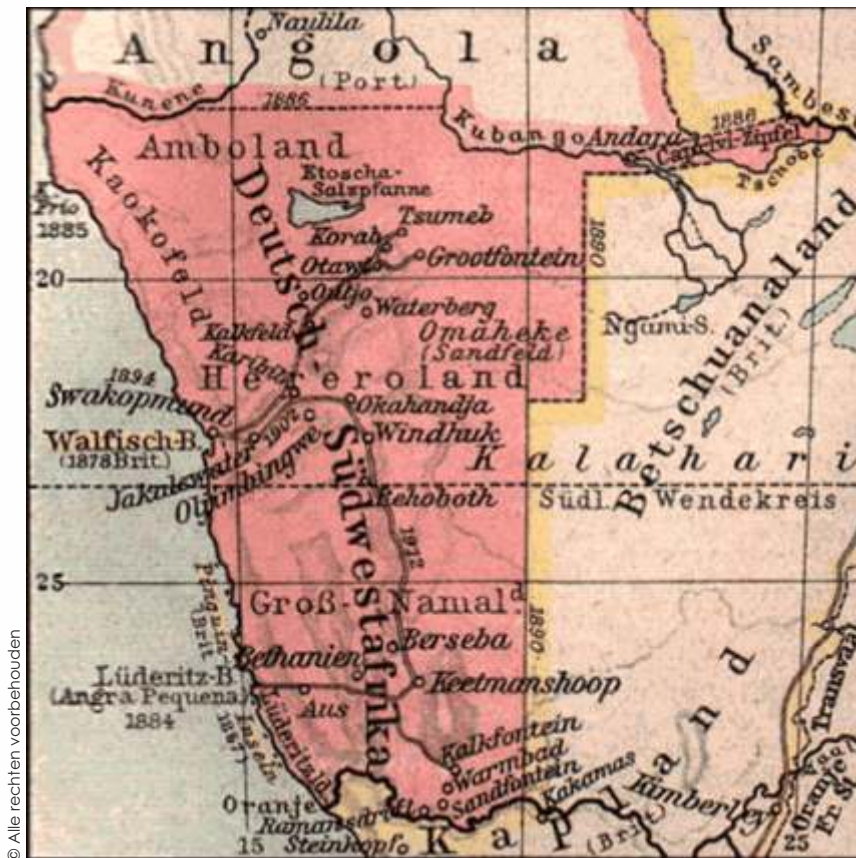
hun traditionele weidegronden verdreven. Duitse kolonisten eigenden zich het beste land toe, terwijl de inheemse bevolking naar steeds marginalere gebieden werd gedwongen. Het vee, essentieel voor het bestaan en de culturele identiteit van deze volkeren, werd systematisch geroofd of tegen belachelijke prijzen gekocht.

De Herero-opstand en het Vernichtungsbefehl

In januari 1904 kwam het tot een gewapende opstand van de Herero onder leiding van Samuel Maharero (1856-1923). De opstand was een wanhopige poging om het koloniale juk af te werpen en de voortdurende ont-eigening te stoppen. Hoewel aanvankelijk succesvol, zou deze verzetsactie leiden tot een ongekend gewelddadige reactie van de Duitse koloniale macht.

De Duitse keizer Wilhelm II (1859-

1941) stuurde generaal Lothar von Trotha (1848-1920) naar de kolonie met expliciete instructies om de opstand met extreme hardheid neer te slaan. Von Trotha, een militair die eerder koloniale campagnes in Oost-Afrika had geleid, bracht een ideologie mee die was doordrenkt van sociaal-darwinistische en racistische denkbepelden die destijds de Europese koloniale projecten rechtvaardigden. Op 2 oktober 1904 vaardigde Von Trotha het beruchte *Vernichtungsbefehl* of 'Vernietigingsbevel' uit. Dit document vormt een van de meest expliciete bewijsstukken van genocidale intentie uit de koloniale geschiedenis. Het bevel luidde dat alle Herero, inclusief vrouwen en kinderen, het Duitse grondgebied moesten verlaten of zouden worden gedood. Expliciet werd gesteld dat geen gevangenen zouden worden genomen. Dit was geen militaire operatie tegen strij-

Kaart van de Duitse kolonie Deutsch-Südwestafrika, het hedendaagse Namibië

ders, maar een systematische poging tot volledige uitroeiing van een volk.

Systematische vernietiging

Na de slag bij Waterberg in augustus 1904 dreven Duitse troepen duizenden Hererofamilies de Omahekewoestijn in. Deze militaire tactiek was bewust genocidaal: de troepen bezetten alle waterbronnen langs de woestijnrand en schoten iedereen neer die probeerde terug te keren. Mannen, vrouwen, kinderen en ouderen stierven bij duizenden van dorst, honger en uitputting in de woestijn. De Duitse koloniale troepen patrouilleerden langs de woestijnrand om te verzekeren dat niemand kon ontsnappen. Degenen die niet in de woestijn omkwamen, werden gevangengenomen en opgesloten in concentratiekampen. Deze kampen, opgericht door de Duitse koloniale autoriteiten, waren doelbe-

wust ontworpen als plekken van een trage dood.¹ De omstandigheden waren gruwelijk: extreme overbevolking, minimale voedselrantsoenen, geen medische zorg en gedwongen arbeid onder marteling. Gevangenen werden ingezet voor dwangarbeid aan spoorlijnen en infrastructuurprojecten, waarbij velen bezweken aan uitputting en mishandeling.

De Nama, aanvankelijk aarzelend om zich bij de Herero-opstand aan te sluiten, begonnen in oktober 1904 hun eigen verzet onder leiding van Hendrik Witbooi (1830-1905) en later Jakobus Morenga (1875-1907). Het Namaverzet kenmerkte zich door effectieve guerrillatactieken, maar ook zij werden uiteindelijk het slachtoffer van dezelfde genocidale, koloniale politiek. De Duitse reactie tegen de Nama volgde een vergelijkbaar patroon van meedogenloze onderdrukking. Hoewel geen formeel uitroeiingsbevel werd uitge-

vaardigd zoals bij de Herero, was hun lot in de praktijk vergelijkbaar. Namagemeenschappen werden systematisch aangevallen, hun vee werd geslacht of gestolen, en duizenden werden gedeporteerd naar concentratiekampen. Het beruchte kamp op Shark Island (*Konzentrationslager auf der Haifischinsel vor Lüderitzbucht*) voor de kust had sterftepercentages die zelfs de Duitse autoriteiten schokten, met ongeveer de helft van alle gevangenen die daar omkwamen.

Koloniale ideologie, racisme en economische motieven

De genocide tegen de Herero en Nama moet worden begrepen binnen de bredere context van de koloniale ideologie die het Duitse Keizerrijk en andere Europese mogendheden omarmden. Het sociaaldarwinisme, rassenwetenschap en de overtuiging van Europese superioriteit stroom-

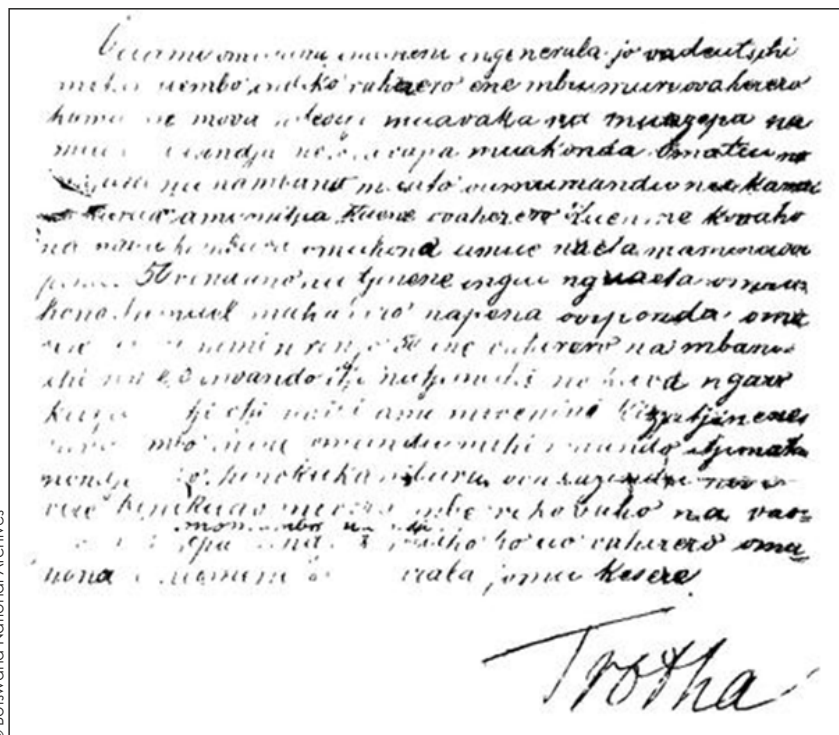
den dominant door de politieke en intellectuele kringen. Afrikaanse volkeren werden beschouwd als minderwaardig, als obstakels voor de vooruitgang die moesten worden weggevaagd of onderworpen. Duitse koloniale ambtenaren, wetenschappers en militairen rechtvaardigden de genocide met retoriek over 'leefruimte' en raciale hiërarchieën. Deze denkbeelden zouden later, in tragische herhaling, centrale elementen worden van de nazi-ideologie. Medische experimenten werden uitgevoerd op gedetineerden in de kampen, schedels van vermoorde Herero en Nama werden naar Duitsland verscheept voor zogenaamd 'wetenschappelijk' onderzoek naar raciale kenmerken, een gruwelijke praktijk die de dehumanisering van de slachtoffers compleet maakte.

Naast ideologische factoren speelden economische belangen een cruciale rol in de genocide. De kolonie moest winstgevend worden, en daarvoor was land nodig. Door de inheemse bevolking uit te roeien, maakten de Duitse autoriteiten enorme gebieden vrij voor Duitse kolonisten en bedrijven. Na de genocide werden alle landrechten van overlevende Herero en Nama ontnomen. Zij werden veroordeeld tot een bestaan als landloze arbeiders op hun eigen voorouderlijke grond, nu eigendom van Duitse kolonisten. Deze economische onteigening creëerde een koloniaal systeem van extreme uitbuiting. Overlevenden werden gedwongen pasjes te dragen, hun bewegingsvrijheid werd beperkt, en zij moesten werken voor minimale lonen onder erbarmelijke omstandigheden. Dit systeem van

raciale segregatie en economische onderdrukking legde de fundamenten voor het latere apartheidssysteem in Zuid-Afrika.

Nasleep en erfenis

Schattingen van het aantal slachtoffers variëren, maar algemeen wordt aangenomen dat ongeveer 80 procent van de Herero en 50 procent van de Nama omkwamen tijdens de genocide. Van de geschatte 80.000 Herero bleven er nog 15.000 over; van de 20.000 Nama overleefden ongeveer 10.000.² Hele gemeenschappen werden uitgeroeid, culturele tradities vernietigd, en een sociaaleconomisch systeem dat eeuwenlang had bestaan werd gebroken. De genocide had langdurige gevolgen voor het huidige Namibië. De landverdeling die tijdens de koloniale periode werd geforceerd, bleef grotendeels

Het Vernichtungsbehehl van 1904, gehandtekend door Lothar von Trotha. Dit document is uniek, aangezien het zwart op wit de intentie van de vernietiging aantoon

Soldaten van de koloniale troepen van Duits-Zuidwest-Afrika rond gevangengenomen Herero-leiders. Namibië, ca. 1904/1905

intact tot lang na de onafhankelijkheid in 1990. Duitse en later Zuid-Afrikaanse blanke kolonisten behielden de beste landbouwgrond, terwijl de afstammelingen van Herero en Nama economisch gemarginaliseerd bleven.

Hedendaagse erkenning en herstel

Pas in 2015 erkende de Duitse regering officieel dat de gebeurtenissen in Duits-Zuidwest-Afrika als genocide konden worden geclassificeerd. In 2021 bood Duitsland formele excuses aan, hoewel de kwestie van herstelbetalingen controversieel blijft. Duitsland heeft toegezegd 1,1 miljard euro te investeren in ontwikkelingsprojecten in Namibië over een periode van 30 jaar, maar weigert dit reparaties te noemen, deels uit vrees voor juridische preceden-ten.³ Vertegenwoordigers van de

Herero en Nama gemeenschappen bekritiseren deze aanpak als onvoldoende en eisen directe compensatie voor de getroffen gemeenschappen. Mensenresten die naar Duitsland waren verscheept voor racistisch 'wetenschappelijk' onderzoek zijn geleidelijk gerepatriëerd, maar veel blijven nog in Duitse musea en instellingen. In 2024 heeft de Namibische regering 28 mei uitgeroepen tot 'Dag van de Herdenking van de Genocide' – na jaren van discussie over een herdenkingsdag die voor alle betrokken gemeenschappen in Namibië aanvaardbaar moest zijn. De herdenkingsdag werd voor het eerst gevierd in 2025. Hij herdenkt de datum in 1908 waarop de sluiting van alle concentratiekampen in Duits-Zuidwest-Afrika werd bevoelen.

De genocide tegen de Herero en

Nama dient als een belangrijk historisch voorbeeld van hoe koloniale projecten, onderbouwd door racistische ideologieën en economische hebzucht, konden leiden tot systematische uitroeiing. Ze herinnert ons aan de noodzaak om de koloniale geschiedenis kritisch te onderzoeken en geeft ons een inzicht in de historische wortels van de hedendaagse ongelijkheid die deze regio kenmerkt. ■

Frédéric Crahay

Vzw Auschwitz in Gedachtenis

(1) Jan-Bart Gewald, *Herero Heroes. A socio-political history of the Herero of Namibia 1890-1923*, Oxford, James Currey, 1999, p. 185-191.

(2) Leonor Faber-Jonker, *Le premier génocide du XXe siècle. Herero et Nama dans le Sud-Ouest africain allemand 1904-1908*, Paris, Mémorial de la Shoah, 2017, 51 p.

(3) Roel Pennemans, *Duitsland erkent koloniale misdaden in Namibië als volkerenmoord*, VRTNWS, 28 mei 2021.

© Deutsches Historisches Museum, Berlin

NO COMMENT

In deze rubriek geven wij beelden of teksten mee zonder commentaar. Wat weet jij over de inhoud, welk is volgens jou de link met het thema en wat is jouw kritisch standpunt over de gegevens op deze pagina? Stuur jouw mening op naar georges.boschloos@auschwitz.be en maak kans één van onze publicaties naar keuze te winnen.

De 19e eeuw is doordrongen van Europese landen die hun territoria vergroten ten koste van landen en volkeren op de Afrikaanse en Aziatische continenten. Deze gingen meestal gepaard met gruwelijke gewelddaden en misdrijven.

Zoek op of er ook een gelijkaardige kolonisatie bestond, onderling tussen mogendheden binnen dezelfde werelddelen.

Indien deze bestaan, leg uit welk de redenen geweest zijn om eventuele burens te willen onderwerpen.

Zijn er ook gevallen bekend van 'vreedzame' kolonisatie in de 19^e eeuw?

Elk trimester verschijnt in *SPOREN VAN HERINNERING* een praktische pedagogische toepassing met bijhorende fiche die u in de klas kan gebruiken en verzamelen. U vindt deze fiches ook terug op onze website www.auschwitz.be onder de rubriek PEDAGOGIE.

CONCENTRATIEKAMPEN IN DE KOLONIALE CONTEXT

Een nieuw fenomeen van de late 19^e eeuw

De term ‘concentratiekamp’ roept bij de meeste mensen direct associaties op met de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog, maar de oorsprong van dit fenomeen ligt decennia eerder in de koloniale veroveringen van Europese mogendheden. Tijdens de late 19e en vroege 20e eeuw werden concentratiekampen door verschillende koloniale machten ingezet als instrument van onderdrukking, controle en oorlogsvoering tegen inheemse bevolkingsgroepen die zich verzetten tegen koloniale overheersing.

Een uitvinding die als een game-changer optreedt: het puntdraad

Puntdraad of prikkeldraad werd uitgevonden in de jaren 1870 in de Verenigde Staten, uit praktische noodzaak. Voor die tijd gebruikten boeren gladde draad of houten hekken om weiden voor het vee af te bakenen, maar die waren niet effectief - koeien duwden er eenvoudig doorheen. Joseph Glidden (1813-1906) wordt meestal beschouwd als de uitvinder van het puntdraad. In 1874 patenteerde hij een ontwerp waarbij hij scherpe punten om een gladde ijzeren draad wikkelde, en dit vervolgens tussen twee draden vastzette. Zijn ontwerp was eenvoudig te produceren en effectief. Prikkeldraad had enorme gevolgen voor het Amerikaanse Westen - het maakte het mogelijk om grote gebieden goedkoop af te bakenen, wat het einde betekende van de open prairies en de ‘vrije’ weidegronden waar vee vrij kon rondlopen. Het veranderde fundamenteel hoe landbouw en veeteelt werden georganiseerd. De uitvinding zou echter snel niet alleen voor vee blijven dienen.

De Cubaanse Oorlog en de Spaanse ‘reconcentración’

Een van de eerste systematische toepassingen van concentratiekampen vond plaats op Cuba tussen 1896 en 1898, tijdens de

Cubaanse onafhankelijkheidsstrijd tegen Spanje. De Spaanse generaal Valeriano Weyler (1838-1930) voerde een beleid in dat bekend stond als *reconcentración*. Dit beleid dwong de landelijke bevolking om zich te concentreren in versterkte steden en kampementen, met als doel de Cubaanse rebellen af te snijden van hun bevoorradingsnetwerk en steun uit de lokale bevolking. De gevolgen waren catastrofaal. Honderdduizenden Cubanen werden gedwongen hun huizen en landbouwgronden te verlaten. In de overbevolkte kampen heersten deplorabele omstandigheden: ernstige tekorten aan voedsel, schoon water en medische voorzieningen leidden tot het uitbreken van ziektes zoals tyfus, dysenterie en gele koorts. Schattingen van het aantal slachtoffers variëren, maar historici gaan ervan uit dat tussen de 150.000 en 400.000 Cubanen stierven als direct of indirect gevolg van dit beleid. De internationale verontwaardiging over deze praktijken droeg bij aan de Amerikaanse interventie in 1898.

De Boerenoorlogen in Zuid-Afrika

Waarschijnlijk het meest bekende vroege voorbeeld van concentratiekampen in koloniale context zijn de kampen die de Britten oprichtten tijdens de Tweede Boerenoorlog in Zuid-Afrika tussen

1899 en 1902. Aanvankelijk bedoeld als opvangcentra voor burgers wier boerderijen door Britse troepen waren verwoest in het kader van de ‘verschroeiende aarde’-tactiek, transformeerden deze kampen al snel in overbevolkte detentiecentra met dodelijke omstandigheden. De Britse militaire autoriteiten richtten kampen op voor zowel Afrikaners als zwarte Afrikanen, waarbij de laatste groep vaak over het hoofd wordt gezien in historische beschouwingen. In totaal werden ongeveer 116.000 Afrikaners en minstens 120.000 zwarte Afrikanen geïnterneerd. De omstandigheden waren verschrikkelijk: gebrek aan adequate tenten, beperkte voedselrantsoenen, vervuild water en het ontbreken van behoorlijke sanitaire voorzieningen creëerden een broeinest voor ziektes. De sterftecijfers waren schokkend hoog, vooral onder kinderen. Van de geïnterneerde Afrikaners stierven ongeveer 28.000 mensen, waarvan ongeveer 22.000 kinderen onder de zestien jaar. Bij de zwarte Afrikanen was de situatie nog dramatischer, met naar schatting 14.000 tot 20.000 doden, hoewel precieze cijfers moeilijk te achterhalen zijn vanwege slechte administratie. De Engelse filantrope Emily Hobhouse (1860-1926) speelde een cruciale rol in het aan de kaak stellen van deze toestanden, wat leidde tot internatio-

Hedendaags memoriaal van het concentratiekamp van Norvalspont in Zuid-Afrika. De concentratiekampen uit de Boerenoorlog lokten voor het eerst internationale protesten uit, toen in Europa bekend werd dat blanken (Boers) door andere blanken (Engelsen) erin werden opgesloten

nale kritiek en uiteindelijk tot verbeteringen in de kampomstandigheden.

Duitse koloniale kampen in Namibië en Amerikaanse kampen in de Filipijnen

Een bijzonder gruwelijk hoofdstuk in de geschiedenis van koloniale concentratiekampen speelde zich af in Duits-Zuidwest-Afrika, het huidige Namibië, tussen 1904 en 1908, zoals we reeds in de rubriek Vraagstuk van dit nummer aanhaalden. Minder bekend zijn de concentratiekampen die de Verenigde Staten in de Filipijnen oprichtten. Deze kampen ontstonden tijdens de Filipijns-Amerikaanse Oorlog (1899–1913), toen de Verenigde Staten na de verdrijving van Spanje het land probeerden te onderwerpen. Deze kampen dienden als militaire 'herconcentratiezones' waar de bevolking onder dwang werd samengebracht om guerrillaverzet

te isoleren — met catastrofale gevolgen voor de burgerbevolking. De Amerikanen rechtvaardigden deze kampen als een militaire maatregel om de guerrilla te breken, vergelijkbaar met de Spaanse *reconcentrado*-kampen op Cuba. In werkelijkheid dienden ze als controle-instrument over de plattelandsbevolking. De kampen waren omheind, zwaar bewaakt en leidden tot uitbraken van cholera, dysenterie en hongerdood. Schattingen van het dodental lopen op tot meer dan 200.000 burgers, grotendeels door ontberingen en ziekten.

Het Britse Systeem in Kenia

Tijdens de Mau Mau-opstand in Kenia tussen 1952 en 1960 richtten de Britten opnieuw een uitgebreid netwerk van detentiekampen en 'beschermde dorpen' op. Dit illustreert de voortgezette toepassing van deze koloniale praktijk, zelfs na de gruwelijke lessen van

de Tweede Wereldoorlog. Honderdduizenden Kikuyu werden geïnterneerd in kampen, waar foltering, mishandeling en gedwongen arbeid schering en inslag waren. Deze vroege concentratiekampen in koloniale context leggen de basis voor latere, nog gruwelijker toepassingen van massadetentie. Ze deelden gemeenschappelijke kenmerken: het interneren van burgerbevolkingen zonder rechterlijk proces, deplorabele levensomstandigheden, massale sterfte door ziekte en ondervoeding, en het gebruik ervan als instrument van controle en onderdrukking. Deze praktijken onthullen de gewelddadige realiteit achter de koloniale expansie en blijven een belangrijk studieonderwerp voor wie de wortels van systematisch staatsgeweld wil begrijpen. ■

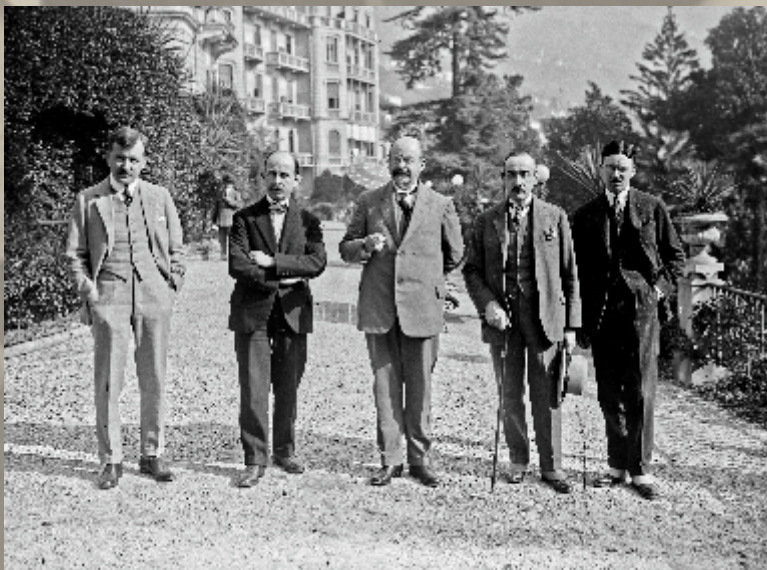
Frédéric Crahay
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Het Belgische parlement accepteert het Verdrag van Locarno

De Verdragen van Locarno, gezamenlijk bekend als het Pact van Locarno, waren zeven overeenkomsten die na de Eerste Wereldoorlog eind 1925 werden gesloten tussen Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, België, Italië, Polen en Tsjecho-Slowakije. In het hoofdverdrag beloofden de vijf West-Europese landen de onschendbaarheid van de grenzen tussen Duitsland en Frankrijk en Duitsland en België te garanderen, zoals vastgelegd in het Verdrag van Versailles. Ze beloofden ook de gedemilitariseerde zone van het Duitse Rijnland te respecteren en geschillen vreedzaam op te lossen onder auspiciën van de Volkenbond. In de aanvullende arbitrageverdragen met Polen en Tsjecho-Slowakije stemde Duitsland in met een vreedzame beslechting van geschillen, maar er was opvallend genoeg geen garantie voor de oostgrens, waardoor Duitsland de mogelijkheid had om het Verdrag van Versailles te herzien en het gebied dat het op grond van dat verdrag in het oosten had verloren, terug te winnen. De bepalingen van de arbitrageovereenkomsten tussen Duitsland enerzijds en België en Frankrijk anderzijds, waren identiek en hadden tot doel 'alle geschillen van welke aard ook tussen Duitsland en Frankrijk/België, waarover de partijen in conflict zijn met betrekking tot hun respectieve rechten

en die niet op vreedzame wijze kunnen worden beslecht met de gebruikelijke diplomatieke middelen', vreedzaam te beslechten. Elke arbitrageovereenkomst voorzag in de oprichting van een vijfkoppige Permanente Verzoeningscommissie, waarvan één lid door Duitsland, één door Frankrijk of België en drie andere leden in onderlinge overeenstemming door drie verschillende landen werden benoemd. Als de permanente bemiddelingscommissie(s) geen overeenstemming kon (konden) bereiken, werd de zaak voorgelegd aan het Permanent Hof van Internationale Justitie of een arbitragetribunaal zoals vastgesteld door het Verdrag van Den Haag van 1907. Als de twee partijen binnen een maand nadat de permanente bemiddelingscommissie haar werkzaamheden had beëindigd geen overeenstemming hadden bereikt, kon elk van beide partijen verzoeken om de kwestie voor te leggen aan de Raad van de Volkenbond. De partijen konden ervoor kiezen om de Permanente Verzoeningscommissies te omzeilen en zich rechtstreeks tot het Permanent Hof van Internationale Justitie of een arbitragetribunaal te wenden. België keurde het Verdrag definitief goed op 21 januari 1926.

Een van de conferenties die Stichting Auschwitz geeft in de scholen: 'Van de opkomst tot de ondergang van het nazisme', handelt over dit onderwerp.

© Publiek domein

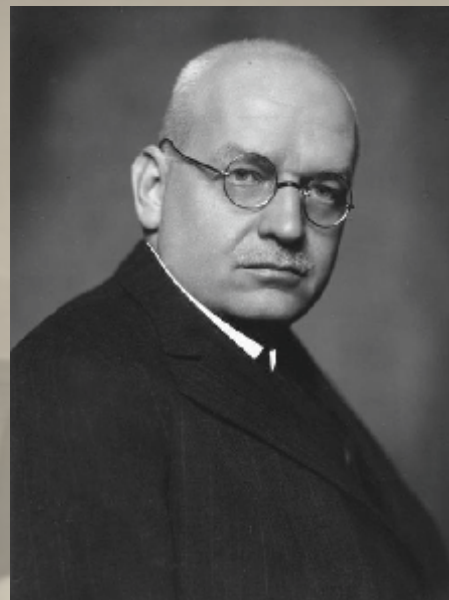
De Belgische delegatie in Locarno (7 oktober 1925): (v.l.n.r.) Henri Rolin, Joseph de Ruelle, Emile Vandervelde (Minister van Buitenlandse Zaken), Baron Pierre van Zuylen, Graaf Ferdinand du Chastel

Gustav Stresemann, Austin Chamberlain en Aristide Briand

© Publiek domein

De Verdragen van Locarno verbeterden het politieke klimaat in West-Europa aanzienlijk tussen 1925 en 1926

Hans Luther
Rijkskanselier in 1925 en 1926

© Publiek domein

Duitsland vraagt officieel om lid te worden van de Volkenbond

Gustav Stresemann, die eind 1923 kanselier en minister van Buitenlandse Zaken van Duitsland was geweest en daarna minister van Buitenlandse Zaken bleef in de volgende kabinetten, had gehoopt dat hij de goodwill van de geallieerden zou kunnen winnen en enige vrijheid van diplomatieke beweging zou kunnen herstellen. Hij wilde de vrede veiligstellen, vooral met Frankrijk, het aan Polen verloren land terugkrijgen, een einde maken aan de herstelbetalingen en de bezetting van het Rijnland, en zo Duitsland geleidelijk weer tot een grootmacht maken. Om dit te bewerkstelligen stuurde hij begin 1925 geheime memoranda naar Groot-Brittannië en Frankrijk waarin hij een verdrag voorstelde dat alle partijen die belang hadden bij de Rijn grenzen zou verplichten hun geschillen vreedzaam op te lossen. Duitsland, verklaarde hij, was bereid om de huidige grensstatus te garanderen en een arbitragepact met Frankrijk te sluiten. Privé hoopte Stresemann dat het oplossen van grensgeschillen met Frankrijk Duitsland in staat zou stellen om zijn oostgrens met Polen in het voordeel van Duitsland aan te passen. Nadat Groot-Brittannië zich terughoudend open had gesteld voor het Duitse

voorstel, volgde Frankrijk voorzichtig dit voorbeeld. Het wilde dat België bij het verdrag werd betrokken en ging ervan uit dat het pas van kracht zou worden als Duitsland tot de Volkenbond zou toetreden. Duitsland stemde in met de voorwaarden van Frankrijk, met het belangrijke voorbehoud dat het geen garanties zou geven over zijn oostgrenzen. Ook Groot-Brittannië steunde Frankrijk niet in deze kwestie. De diplomatieke voelsprietten van Stresemann stuitten op sterke tegenstand in eigen land, vooral wat betreft het afzien van de Duitse aanspraak op Elzas-Lotharingen, dat ten westen van de Rijn lag. De bezwaren kwamen van kanselier Hans Luther, minister van Defensie Otto Gessler, de rechtse politieke partijen en de leiding van de Reichswehr. Hans Luther was rijkskanselier in 1925 en 1926 en kende een zeker succes bij het bestrijden van de inflatie. Als kanselier voert Luther een aantal economische hervormingen door en ondertekent hij het Verdrag van Locarno. Hij neemt kort daarop in december 1925 ontslag maar wordt gevraagd om een nieuwe regering te vormen die in januari 1926 van start gaat maar die in mei dat jaar reeds valt. Onder hem vraagt Duitsland officieel om lid te worden van de Volkenbond op 8 februari 1926, vraag die pas in september van dat jaar zal aanvaard worden.

IDENTITEITSKAARTEN ALS DODELIJK INSTRUMENT

IDENTIFICEREN OM UIT TE ROEIEN, DOCUMENTEREN OM TE GETUIGEN

In de tragische geschiedenis van genocides in de 20^e eeuw hebben identiteitskaarten een paradoxale en sinistere rol gespeeld. Hoewel ze oorspronkelijk waren bedoeld als neutrale administratieve instrumenten, werden ze in bepaalde omstandigheden een instrument voor segregatie en vervolging, en uiteindelijk voor de identificatie van slachtoffers. Die bureaucratisering, ook doorgevoerd in koloniale contexten, laat zien hoe administratieve moderniteit de meest moorddadige projecten kan dienen. We bekijken kort drie historische voorbeelden.

De Shoah: de nazibureaucratie van de uitroeiing

Het naziregime perfectioneerde het bureaucratische gebruik van identificatie in zijn genocidale aanpak. Vanaf 1938 kregen de paspoorten van Duitse en Oostenrijkse Joden een stempel met een rode 'J'. In 1941 werd de gele ster verplicht in de bezette gebieden, waardoor elke Joodse persoon een zichtbaar doelwit werd. De nazi's ontwikkelden een minutieus systeem voor bevolkingsregistratie met uitgebreide kaartsystemen. Door de identiteitskaarten, bevolkingsregisters en administratieve documenten konden Joden, Roma, politieke tegenstanders en andere doelgroepen systematisch worden opgespoord. Die bureaucratische efficiëntie vergemakkelijkte de razzia's, deportaties en logistieke organisatie van de *Endlösung*. In de concentratiekampen kregen de gedeporteerden een nummer (alleen in Auschwitz getatoeëerd op de voorarm), de ultieme reductie van de menselijke identiteit tot een louter administratief gegeven. Paradoxaal genoeg maakten deze tatoeages en de nauwgezet bijgehouden naziregisters het later ook mogelijk de slachtoffers te identificeren en de geschiedenis van de genocide te reconstrueren. De naziarchieven die na de oorlog in beslag werden genomen, zijn historische bronnen van onschatbare waarde geworden.

Rwanda: wanneer identiteit een doodvonnis wordt

De invoering van identiteitskaarten met vermelding van de etnie in Rwanda en Burundi is een cruciaal element van de Belgische koloniale geschiedenis geweest, met rampzalige gevolgen. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg België de controle over Rwanda en Burundi (toen Ruanda-Urundi genoemd) met een mandaat van de Volkenbond in 1924. België vestigde een koloniaal protectoraat dat de bevolking in 'rassen' verdeelde en een administratieve dominantie van de Tutsi's over de Hutu's en Twa's institutionaliseerde. In 1931 werd de etnische identiteitskaart ingevoerd in Rwanda en Burundi. De maatregel maakte deel uit van een ruimer project van volkstelling en identificatie van bevolkingsgroepen. In het begin van de jaren 1930 werden de Rwandezen onderworpen aan een volkstelling die een ongekende sociale verandering bekrachtigde. Elke Rwandees kreeg een identiteitskaart waarop stond dat hij of zij tot een specifieke 'etnie' behoorde. Dit beleid kreeg vaste vorm door de systematische aanstelling van Tutsi-notabelen als koloniale bestuurders in de Rwandese regio's. De Belgen bevoorrechtten de Tutsi's en gaven hen toegang tot missiescholen en administratieve posities, waarvan de Hutu's werden uitgesloten. Die 'pseudo-etnische' verwant-

schappen (Tutsi en Hutu) weerspiegelden voor de kolonisatie echter vooral sociale functies. Voor de komst van de Belgen beheerden de Hutustamhoofden het land (de Hutu's waren landbouwers), de Tutsistamhoofden beheerden het vee (de Tutsi's kenden een rundercultus), en de Twa's waren pottenbakkers en jagers. Die sociale groepen onderhielden ruilrelaties. De Duitse en daarna de Belgische kolonisatoren veranderden deze vloeiende sociale en economische verschillen echter in starre, erfelijke rassencategorieën, die administratief werden vastgelegd in officiële documenten. Deze bureaucrativering van de identiteit creëerde diepe scheidslijnen die voorheen niet zo rigide bestonden en legde de basis voor de etnische conflicten die de geschiedenis van deze twee landen na hun onafhankelijkheid in 1962 op tragische wijze zouden tekenen.

De Rwandese genocide van 1994 is een bijzonder tragische illustratie van deze instrumentalisering. De Rwandese identiteitskaarten, geërfd uit het Belgische koloniale tijdperk, vermeldden expliciet de etniciteit: Hutu, Tutsi of Twa. Deze classificatie, grotendeels kunstmatig en opgelegd door de kolonisten, werd een doodsmarkering toen de Hutu-extremisten hun uitroeiingscampagne begonnen. Aan wegversperringen die overal in het land werden opgezet, eiste de Interahamwemilitie systema-

Identiteitskaart met de woorden Hutu, Tutsi en Twa. Hier is de kaarthouder een Tutsi. Kigali Memorial Center, Rwanda

tisch de identiteitskaarten op. Het woord 'Tutsi' stond gelijk aan een onmiddellijk doodvonnis. In een tijdsbestek van honderd dagen werden ongeveer 800.000 mensen afgeslacht, vaak geïdentificeerd aan de hand van dit eenvoudige administratieve document. Gematigde Hutu's, van wie de kaart niet de fatale vermelding bevatte, stierven ook omdat ze weigerden deel te nemen aan de slachtpartijen of omdat ze probeerden hun Tutsiburen te beschermen. Na de genocide werden diezelfde identiteitskaarten essentiële bewijsstukken. Als ze werden gevonden op de lichamen of in de persoonlijke bezittingen van de slachtoffers, konden de doden geïdentificeerd en het stoffelijke overschot teruggegeven worden aan de families. Het hielp de omvang van het bloedbad te documenteren. Na de genocide verwijderde de Rwandese regering in 1996 alle etnische verwijzingen uit de identiteitsdocumenten.

Bosnië-Herzegovina: etnische zuivering en identificatie

Ook tijdens de Bosnische oorlog (1992-1995) werden identiteitskaarten gebruikt als etnisch sortiemiddel. Bosnisch-Servische strijdkrachten zetten controleposten op en de identiteitsdocumenten onthulden de etnische en religieuze afkomst van de personen die werden tegengehouden. De namen, voornamen en geboorteplaatsen op de kaarten werden gebruikt om Bosnische moslims te identificeren. Bij het bloedbad in Srebrenica in juli 1995, waarbij

meer dan 8000 moslimmannen en -jongens systematisch werden geëxecuteerd, werden de identiteitsbewijzen gecontroleerd om bevolkingsgroepen van elkaar te scheiden. De overlevenden getuigen dat Servische soldaten de vluchtelingen stelselmatig sorteerden op basis van hun identiteit. De identificatie van de slachtoffers na het conflict in Srebrenica en elders in Bosnië vormde een grote forensische uitdaging. Internationale teams moesten gebruikmaken van DNA, gebitsgegevens en persoonlijke documenten die in massagraven werden gevonden om duizenden lichamen te identificeren. De identiteitskaarten die van de slachtoffers werden teruggevonden, hoewel vaak beschadigd, leverden cruciale aanwijzingen op.

De uitdagingen van de identificatie na een genocide

Identiteitsdocumenten kunnen niet alleen een belangrijke rol spelen bij genocides, ze zijn daarna van groot belang voor gerechtigheid en herinnering. Internationale tribunalen, zoals het Internationaal Straftribunaal voor Rwanda en dat voor ex-Joegoslavië, hebben deze documenten gebruikt als materieel bewijs. Ze stellen de identiteit van de slachtoffers vast, documenteren hun bestaan en weerleggen pogingen van negationisten. Voor families kan het terugvinden van de identiteitskaart van een overleden dierbare, cruciaal zijn in het rouwproces. Deze papieren fragmenten worden relieken; de laatste tastbare banden met hun

geliefde. Humanitaire en forensische organisaties werken onvermoeibaar om menselijke resten te identificeren en aan families niet alleen de lichamen terug te geven, maar ook deze met herinneringen beladen persoonlijke bezittingen.

De geschiedenis van genocides leert ons dat identiteitskaarten – ogenschijnlijk neutrale instrumenten van moderne administratie – in handen van genocidale regimes tot wapens voor massadiscriminatie kunnen uitgroeien. Ze tonen de duistere kant van een bureaucratische rationaliteit die in dienst staat van onmenselijkheid. Toch worden diezelfde documenten nadien onmisbaar om recht te doen, de nagedachtenis van slachtoffers te eren en te garanderen dat hun bestaan niet uit de geschiedenis wordt gewist. Die dualiteit herinnert ons eraan dat het gevaar niet in de technische middelen zelf schuilt, maar in de menselijke intenties en politieke structuren die ze aanwenden. ■

Mélanie Moréas
HE 2B Nivelles

Kom meer te weten:

Colette Braeckman,
Rwanda : Histoire d'un génocide,
Paris, Fayard, 1994

Ahlich Meyer, *Faux papiers. Un chapitre ignoré de la Résistance juive en Belgique*.

Zie: <https://journals.openedition.org/cmc/492>

Laurence Robin-Hunter,
Le nettoyage ethnique en Bosnie-Herzégovine : buts atteints ?

Zie: <https://journals.openedition.org/rge/580?lang=en#tocto1n2>

SPOREN VAN KOLONISATIE

STUDIOGLOBO.BE

WIE IS STUDIO GLOBO?

Studio Globo is een educatieve ngo die werkt aan wereldburgerschap in het onderwijs.

We ondersteunen leerkrachten om thema's als armoede, klimaat(on)recht, migratie of ongelijkheid op een genuanceerde, hoopvolle manier in de klas te brengen. Zodat leerlingen niet alleen de wereld beter begrijpen, maar ook leren dat ze zelf het verschil kunnen maken. Dat doen we al meer dan twintig jaar onder de naam Studio Globo, met wortels die teruggaan tot de jaren 80. Vandaag zijn we actief in vier educatieve centra: Antwerpen, Brussel, Gent en Roeselare.

Samen bouwen aan solidariteit

We geloven dat onderwijs een krachtige plek is om aan de wereld te bouwen. Studio Globo maakt thema's tastbaar, bespreekbaar en hoopvol. Niet door met de vinger te wijzen, maar door nieuwsgierigheid, empathie en kritische reflectie te stimuleren. Want échte verandering begint met luisteren, begrijpen en samenleven; en dat leer je het best... in de klas.

Een focus op leerlingen

In onze workshops, buurtwandelingen en inleefateliers maken leerlingen kennis met andere leefwerelden. Ze luisteren, denken, voelen en doen. Ze nemen beslissingen, kijken met een andere bril, worden uitgedaagd en gaan in gesprek. Onze programma's brengen de wereld dichtbij, in scenario's die raken en blijven hangen. Zo ontstaat verbinding en groeit het besef: mijn keuzes doen ertoe.

Ondersteuning voor leerkrachten (in spe)

Leerkrachten zijn onze belangrijkste partners. We bieden hen gebruiksklare lesmateriaal, inspirerende workshops en praktische ondersteuning om moeilijke, mondiale thema's bespreekbaar te maken in de klas. Onze methode is doordacht, actief en vanuit het perspectief van mensen die zelf ongelijkheid, klimaatverandering of uitsluiting ervaren. Wat we maken, is onderbouwd én bruikbaar. Wat je bij ons leert, blijft hangen.

GRATIS LESPAKKET

Via dit project worden je leerlingen uitgedaagd om het koloniale verleden kritisch te verkennen en van daaruit het heden beter te begrijpen. Ze maken via vijf lesactiviteiten met diverse werkvormen kennis met de sporen van het koloniaal verleden. Via het lesmateriaal denken de kinderen na over hoe we beter kunnen samenleven.

Verloop

Leerlingen maken kennis met een aantal acties vandaag. Uit die acties blijkt de verontwaardiging over racisme en koloniaal denken vandaag. Die denkpatronen zijn sporen uit het koloniaal verleden. De leerlingen reflecteren hierop en stellen de vraag: welke geschiedenis zit hier achter?

Op onderzoek naar een koloniaal verleden

Om het heden beter te begrijpen, gaan de kinderen op onderzoek naar het verleden. Ze ontdekken wat koloniseren betekent en gaan via vier leerpaden – macht, rijkdommen, gedachtegoed en wetenschap – op verkenning door de tijd. Die leerpaden bieden via foto's en filmfragmenten inzicht in verschillende perspectieven. Achteraf concluderen ze dat kolonisatie meer omvat dan enkel de politieke macht.

De macht van het beeld

Leerlingen onderzoeken in groepjes beeldmateriaal, reclame, strips, kinderboeken en films, van vroeger en nu. Ze reflecteren in groep op het beeld dat gegeven wordt van mensen met een zwarte huidskleur. Hiermee onderzoeken ze patronen in discriminerende afbeeldingen en beeldvorming: zijn er vandaag nog sporen van kolonisatie in de beeldvorming over mensen met een zwarte huidskleur?

Gebrek aan vrijheid

Via een spel ervaren de leerlingen het verschil in vrijheid tussen Europeanen, Congolezen en évolués in Elisabethstad van 1954. Ze leggen in de nabespreking de link naar (on)vrijheid vandaag.

Dekoloniseer je mee?

Vandaag leven er in België heel wat mensen met migratieachtergrond uit Congo, Rwanda en Burundi. Zij zetten vaak acties op. Aan de hand van hun getuigenissen ontdekken leerlingen hun migratieverhaal, maken ze kennis met het begrip 'dekoloniseren' en hun droom voor de samenleving. Daarna formuleren de leerlingen zelf hun eigen wens voor de samenleving.

VORMING VOOR (NIEUWE) LEERKRACHTEN

Welke impact heeft het koloniaal verleden op onze huidige samenleving? Tijdens een interactieve workshop onderzoeken we de sporen van kolonisatie: beeldvorming van mensen van kleur, racisme en witte privileges. Studio Globo wil studenten graag voorbereiden op hun rol in de wereld. We willen onze expertise over werken aan de wereld in de klas met hen delen. Speciaal voor studenten BALO & SO heeft Studio Globo ervaringsgerichte, praktische vormen ontwikkeld om studenten:

- * positief te leren omgaan met de diversiteit en (on)gelijke kansen in elke klas
- * concrete werkvormen en leermiddelen interactief te laten verkennen
- * hun blik op de wereld te verruimen
- * enthousiast te maken over hoe ze de wereld in de klas kunnen brengen
- * te laten werken aan hun competenties om te groeien in betrokkenheid en solidariteit

Studio Globo is ervan overtuigd dat inzicht in het koloniaal verleden en de impact op de huidige maatschappij kinderen kan helpen om beter samen te leven. We maken kort kennis met de (gratis) lessenreeks 'Sporen van kolonisatie' voor derde graad lager en eerste graad secundair onderwijs. Via een aantal ervaringsspelen staan studenten stil bij discriminatie en racisme. Hoe voelt het om gediscrimineerd te worden? Hoe kan je reageren als je getuige bent van een racistische situatie/gebeurtenis? We bekijken getuigenissen van racisme vroeger en nu en reflecteren over (wit) privilege, racisme als systeem, onze eigen vooroordelen ... Hoe worden wij hierdoor beïnvloed in ons dagelijks leven? Welke impact heeft dit op de leerlingen in de klas? Welke machtsmechanismen spelen in onze maatschappij en ons onderwijs? En, tot slot, hoe kunnen we onze onderwijspraktijk dekoloniseren?

5-DAAGSE STUDIEREIS OM AUSCHWITZ-BIRKENAU TE BEZOEKEN

Van 27 t/m 31 juli 2026

- * De concentratiekampen Auschwitz I en II
- * Het voormalige uitroeiingscentrum Birkenau
- * Het museum en de nationale paviljoenen
- * Krakau: de voormalige Joodse buurt en het vroegere getto
- * Sporen van het Joodse leven in Oświęcim
- * Getuigenissen
- * Filmvoorstellingen
- * Lezingen

BELEEF DE HERINNERING TER PLAATSE

Inschrijvingen via info@auschwitz.be - Aantal plaatsen beperkt!

8-DAAGSE STUDIEREIS IN HET SPOOR VAN DE SHOAH IN POLEN

Van 3 t/m 10 augustus 2026

EEN
GESCHIEDKUNDIGE
EN HERDENKINGSREIS
DIE VERTREKT BIJ DE
VOORMALIGE
GETTO'S,
LANGSHEEN DE
VERZAMEL- EN
DEPORTATIEPLEKKEN
GAAT, EN DIE
EINDIGT
BIJ DE
UITROEIINGSCENTRA

WARSAWA
ŁÓDŹ
RADOM
LUBLIN
ZAMOŚĆ
WŁODAWA
SIEDLCE

CHEŁMNO NAD NEREM
MAJDANEK
BEŁŻEC
SOBIBÓR
TREBLINKA

VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS - STICHTING AUSCHWITZ
WOLSTRAAT 17/BUS 50 - 1000 BRUSSEL - TEL.: +32 (0)2 512 79 98

WWW.AUSCHWITZ.BE
INFO@AUSCHWITZ.BE

Eindredactie: Henri Goldberg
Hoofdreductie: Frédéric Crahay, Johan Puttemans
Redactiesecretaris: Georges Boschloos
Redactiecomité: Dirk Lagast, Jean Cardoen,
Dimitri Roden, Fabian Van Samang
Vertalingen naar het Nederlands: Rudy Trullemans
Graficus: Georges Boschloos

Met de steun van:

6 nationale loterij
MEER DAN SPELEN